

Antoon van Aken

DE DOOD VAN DE GROOT KHAN

Copyright © Antoon van Aken 2017 Alle rechten voorbehouden
ISBN 9789402157307

Afbeelding omslag: Groot Khan Ögedei

Afbeelding volgende pagina: Kaart Koninkrijk Hongarije omstreeks 1240

Cracow = Krakau
 Danube = Donau
 Vienna = Wenen
 Vistula = Weichsel
 Cumans = Komanen

DEEL 1

januari 1241 - april 1241

1.

De Hongaarse winter van 1241 was kouder dan andere jaren, alsof een ijzig monster zijn schaduw over het land wierp. In de koninklijke burcht bij Gran waren de haardvuren hoog opgestookt, condenswater droop langs de muren naar beneden en de scherpe geur van brandend beukenhout vulde de tochtige vertrekken.

In de grootste zaal, op de bovenverdieping van het slot, zat Béla, de koning van de Hongaren in een grauwe vilten mantel voor een van de knappende vuren. Met zijn rechterhand krabde hij nerveus in zijn baard. Zoals elke winter werd hij gekweld door een brandende jeuk in de halsstreek, waarbij zijn huid rood opzwol. Pas in het voorjaar doofde de gloed in bruingele, schilferige korsten. Artsen hadden de plekken regelmatig onderzocht en waren eensgezind van mening dat ze veroorzaakt werden door pogingen van de duivel om bezit te nemen van de ziel van de koning. Bidden en lichamelijke onthouding waren volgens hen de beste remedie. Béla hield zich daar strikt aan, maar het hielp niet veel.

De smalle rechthoekige vensters, hoog in de vochtige muren vulden de zaal met een grijs, winters licht. Enkele fakkels wierpen grillige schaduwen op de wanden en de plavuizen vloer. Het was laat in de middag en Béla wachtte gespannen op de komst van de aartsbisschop van Gran, die elk moment uit Rome kon arriveren. Enkele uren eerder had een in rinkelend maliënkolder en bontjas gehulde koerier gemeld, dat de hoogste kerkelijke ambtsdrager van Hongarije in aantocht was. Terug van een bezoek aan de Heilige Vader en hopelijk drager van een goed bericht.

Béla stond op om nog een paar blokken hout op het vuur te gooien, wreef over zijn door de kou stram geworden vingers en probeerde tevergeefs de dreiging die vanuit de onmetelijke Russische steppen op zijn koninkrijk afstormde te vergeten. Hij dacht aan prins Michael van Kiev, die aan het begin van de zomer met zijn gezin bij hem was aangekomen. De eens zo trotse vorst van een rijk groter dan Hongarije was veranderd in een radeloze, verward pratende man, met wijd opengesperde, schichtige ogen alsof hij voor de poorten van de hel was weggesleept. De dreiging die Béla al enkele jaren eerder vaag en onbestemd had zien aankomen, openbaarde zich toen voor het eerst in al zijn vleesgeworden rampspoed. Michael had oog in oog gestaan met het onnoembare kwaad, dat zijn eens zo trotse rijk verpletterde en wegvaagde alsof het nooit had bestaan. Dat kwaad klopte nu aan de poorten van Hongarije en slechts een wonder leek het land eenzelfde lot te kunnen besparen.

Plotseling waren er stampende laarzen te horen op de trap die naar de bovenverdieping voerde. Béla stond op, rechte de rug en vestigde zijn blik op de deur waardoor de geluiden naar binnen drongen. In een wolk van fijne poedersneeuw betraden de aartsbisschop en zijn gevolg de zaal. Het geluid van rinkelend wapentuig begeleidde de dreunende voetstappen. De aartsbisschop, een grote rossige man met kolossale schouders en een bleek varkensgezicht, bleef enkele passen voor Béla staan. Zijn fletse blauwe ogen namen de koning uitdrukkeloos op. Toen boog hij licht en gromde: “Sire, ik breng u de zegen van de Heilige Vader. Ik moet u dringend spreken.”

Béla was zoals altijd aangenaam verrast door de directe manier waarop de aartsbisschop ter zake kwam. Dat stond in schril contrast met het omslachtige gedraai waarmee de meeste andere kerkvaders zich tot hem richtten. Hij wuifde met een hand naar het gevolg. De mannen bogen één maal diep en verlieten toen in dezelfde dreunende pas de zaal.

De aartsbisschop ontdeed zich met een brede zwaai van zijn bontmantel en liet het kledingstuk zonder verdere plichtplegingen op de grond vallen. Onder de mantel droeg hij een kort maliënkolder en daaronder een lange bruine pij. Aan een leren riem om zijn middel hing een breed zwaard, dat hij afdeed en naast de mantel op de vloer wierp. Toen warmde hij zijn handen bij het vuur en bracht intussen met korte, afgebeten zinnen verslag uit van zijn reis naar Rome.

“Slecht nieuws, Sire,” baste hij. “Gregorius heeft al uw verzoeken van de hand gewezen. Er komt geen kruistocht tegen de Tartaren. Volgens de Heilige Vader woont de Antichrist in het zuiden. Niet in het oosten.”

Béla voelde vreemd genoeg geen teleurstelling na die woorden.

“Dus we staan er alleen voor?” vroeg hij nijdig.

De aartsbisschop draaide zich om en keek de koning met door rook samengeknepen ogen aan.

“Niet helemaal, Sire,” antwoordde hij sussend. “Ik heb in Rome gehoord dat Hendrik van Silezië een leger op de been aan het brengen is. Hij is de enige die schijnt te beseffen welk gevaar ons bedreigt.”

Béla ging weer zitten en bood de aartsbisschop met een handgebaar eveneens een zetel aan. Die bleef met zijn rug naar het vuur staan en vroeg: “Hoe is de situatie in het oosten, Sire?”

Béla tuurde in het haardvuur terwijl hij antwoordde: “De Tartaren zijn bezig hun kamp bij Przemyśl op te breken. Ze kunnen binnen enkele weken aan onze grenzen staan. Ik heb al extra troepen naar de noordelijke Karpatenpassen

gestuurd, maar ik betwijfel of dat voldoende is. De meeste edelen hebben nog geen enkele bijdrage geleverd aan de verdediging van het koninkrijk.”

De aartsbisschop gromde. Zijn bleke gezicht kleurde roze.

“De stommelingen!” baste hij. “Begrijpen ze niet dat de tijd voor binnenlandse machtsspelletjes voorbij is? Dat een tolheffing meer of minder er niet meer toe doet nu al hun rechten door de Tartaren vertrapt dreigen te worden?”

Béla maakte een vertwijfeld gebaar.,

“Ik hoopte dat de paus een nieuwe kruistocht zou afkondigen,” antwoordde hij mat. “Aan een dergelijke oproep hadden de edelen zich niet kunnen onttrekken. U komt echter met lege handen. Ik vrees dat het nu onmogelijk is om ze massaal tot de strijd te bewegen.”

De aartsbisschop deed een stap naar voren.

“U móet ze overtuigen van de ernst van de situatie, Sire” ze hij dringend. “Met of zonder pauselijke zegen. Elke Hongaar dient naar een wapen te grijpen. De Karpatenpassen zijn onze enige verdediging. In het open veld maken we geen kans.”

Béla knikte gelaten.

“Ik weet het. De edelen verzamelen zich over twee dagen in Pest voor een Grote Vergadering. Ik zal daar een laatste poging doen de eenheid te herstellen. Maar ik vrees dat het zinloos is. Iedereen heeft ruzie met iedereen en allemaal haten ze hun koning.”

Wanhopig keek hij de aartsbisschop aan. “Waarom heeft u Gregorius niet op andere gedachten kunnen brengen?”

De kerkvorst draaide zich weer naar het vuur, warmde kort zijn handen, hoestte rochelend toen een wolk rook hem in het gezicht sloeg en nam plaats op een zetel rechts van de koning.

“De Heilige Vader,” antwoordde hij, “is geen schim meer van de man die hij ooit was. Hij zit als een hansworst op de pauselijke troon en alleen zijn lippen bewegen nog. Een kanunnik moet elk woord herhalen want hij is niet meer te verstaan.”

De aartsbisschop zuchtte diep en vervolgde toen: “Het is het oude liedje. Gregorius is ervan overtuigd dat keizer Frederik de Antichrist is. De Tartaren zijn volgens hem de troepen van Paap Jan door God gezonden om definitief met Frederik af te rekenen.”

Hij lachte hol na deze woorden.

“Ik moet er van Gregorius bij u vooral op aandringen om de Tartaren ongehinderd doorgang te verlenen, zodat ze zo snel mogelijk tegen de Antichrist kunnen worden ingezet.”

De aartsbisschop zweeg. Béla reageerde niet. Hij keek naar boven en zag dat door de vensters hoog in de muur geen licht meer naar binnenviel. Enkele dienaren slopen de zaal binnen en begonnen extra fakkels te plaatsen. Béla dacht aan Frederik, de keizer van het Heilige Roomse Rijk. Hij had die verwaande kwast in zijn zijden gewaad een paar keer ontmoet, de laatste keer bijna vijf jaar geleden bij de heiligverklaring van Béla's zus Elisabeth in Maagdenburg. Tijdens de ceremonie had Frederik, die zichzelf zag als de hoogste wereldlijk leider en geen gelegenheid voorbij liet gaan om dat aan iedereen te laten zien, het uit de graftombe gehaalde en totaal verdroogde lijk van Elisabeth, een gouden kroon op het hoofd gezet. Het was een huiveringwekkende vertoning geweest, die door de meeste aanwezigen met verbijstering werd gadegeslagen. Elisabeth was vervolgens in een gouden kist gelegd en overgebracht naar een speciaal voor haar gebouwde kerk in Marburg.

Later had Béla slechts schriftelijk contact gehad met Frederik, voornamelijk over de vetes die keizer en paus voortdurend met elkaar uitvochten. De haat, die de relatie tussen de twee mannen vanaf het begin kenmerkte, had een jaar geleden tot een onherstelbare breuk geleid, toen Frederik in het bijzijn van enkele kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders had uitgeroepen dat Christus, Mohammed en Boeddha alle drie bedriegers waren. Gregorius had Frederik toen niet alleen in de ban gedaan, maar hem ook tot Antichrist bestempeld. De keizer probeerde zich vergeefs, door middel van een schrijven aan alle belangrijke vorsten van Europa, van dit stigma te ontdoen. In zijn brief zette Frederik uiteen dat hij niet zelf geloofde dat Christus een bedrieger was, maar dat hij slechts een voorman van een ketterse stroming in Perzië had geciteerd. Gregorius trok zich van deze uitleg niets aan en handhaafde de ban en de bestempeling tot Antichrist. De keizer bezette vervolgens woedend belangrijke delen van de Kerkelijke Staat en verscheen zelfs met een leger voor de poorten van Rome.

Toen de eerste berichten over de Tartaarse horden vanuit de Russische steppen Europa bereikten, meende de paus daarin meteen de legendarische Paap Jan te herkennen, de oosterse christenvorst, die volgens allerlei voorspellingen met zijn machtige leger het Heilige Land definitief van alle heidenen zou bevrijden. Maar Béla begreep al snel dat in werkelijkheid een gruwelijk monster op de uitgestrekte Russische steppen verschenen was, die veel weg had van de vlees geworden Satan zelf.

De koning schrok op uit zijn overpeinzingen door een zwaar gesnurk naast hem. De aartsbisschop lag onderuit gezakt met open mond te slapen. Bij ieder ander zou Béla zich aan dit gedrag gestoord hebben, maar van de kerkvader kon hij veel hebben. De man was de enige in het koninkrijk die hem onvoorwaardelijk steunde in zijn ruzies met de edelen. Ruzies die hun oorsprong vonden in het slappe bewind van Béla's vader, Andreas. Bijna alle koninklijke rechten had zijn vader gedurende zijn regering verkwanseld en slechts na bittere onderhandelingen en zware dreigementen was Béla erin geslaagd ze voor een deel weer terug te krijgen.

De aartsbisschop was ook de enige die het gevaar van de Tartaarse opmars leek te onderkennen. Daarom had Béla hem naar Rome gestuurd en hij was dan ook razend dat het de aartsbisschop niet gelukt was de paus op andere gedachten te brengen. Béla zou het daardoor niet alleen zonder de steun van zijn edelen, maar ook zonder de pauselijke zege tegen de Tartaren moeten opnemen. Hij vroeg zich af wat erger was.

Opnieuw betraden enkele dienaren de zaal en begonnen op een grote, langwerpige houten tafel borden en schalen klaar te zetten. De aartsbisschop schrok wakker, keek even verwilderd om zich heen en verontschuldigde zich toen. Béla krabde in zijn baard, om de felle, jeukende pijn te bestrijden, boog zich voorover en vroeg: “De Heilige Vader wordt geacht de vertegenwoordiger van God op aarde te zijn. Waarom ziet hij het gevaar niet dat ons bedreigt?”

De aartsbisschop keek de koning een ogenblik zwijgend aan. Toen wendde hij zijn blik naar het haardvuur en antwoordde: “Naar de bedoelingen van God kunnen wij, eenvoudige mensen slechts raden, Sire. Maar u moet wel bedenken dat alleen God de paus kan misleiden. Niemand anders.”

Hij pauzeerde even, leek één moment te aarzelen. Toen boog hij zich naar de koning en zei bijna fluisterend: “Over de mogelijke bedoeling van God, heb ik echter wel zo mijn eigen mening, Sire. Ik denk dat de tijd gekomen is om die niet langer voor mij te houden.”

Hij wierp een blik over zijn schouder alsof hij wilde controleren dat niemand meeluisterde en zei toen: “Door de houding van de Heilige Vader zult u straks vrijwel alleen de strijd met de Tartaren moeten aanbinden. Als u de overwinning behaalt zal de glans daarvan volledig op u en het koninkrijk afstralen. U bent dan de redder van Europa en van de christenheid.”

Opnieuw pauzeerde hij alsof hij naar de juiste woorden zocht.

“Het zwaartepunt van de wereldlijke macht in Europa zal dan niet langer bij de keizer van het Heilige Roomse Rijk liggen, maar bij u Sire, de koning van Hongarije.”

2.

In Napels verlichtte op datzelfde moment de rode gloed van de ondergaande zon het keizerlijke paleis dat midden in de stad op een kleine heuvel gebouwd was. In een ruim vertrek, ingericht als de ontvangstzaal van een Romeinse villa, zat de keizer van het Heilige Roomse Rijk op een vergulde, zwaar geornamenteerde zetel. Hij droeg een lang, ruim vallend lichtblauw gewaad, met korte brede mouwen en daaronder een rood zijden hemd dat strak om zijn armen sloot. Blonde, warrige lokken en een getrimde ronde baard omkransten zijn fijn besneden gelaat en een paar levendige grijsgroene ogen keken geamuseerd naar twee mannen voor hem, die zenuwachtig verslag uitbrachten van hun reis naar Noord-Duitsland.

“Dus broodganzen bestaan niet, heren?” vroeg hij, om zichzelf meteen daarna te corrigeren. “Of liever gezegd ze bestaan wel, maar ze groeien niet aan bomen?”

De oudste van de twee, een klein gerimpeld mannetje in een verkreukelde donkergroene mantel antwoordde hikkend: “Dat is te zeggen, Majesteit, wij hebben geen enkele gans áán een boom gezien. Zelfs geen gans in een boom. De enige ganzen die we hebben gezien lagen bij of in het water en meestal ver bij bomen vandaan.”

De keizer streek peinzend over zijn kin en barstte toen plotseling uit in een schaterende lach.

“Een enigszins merkwaardig gedrag, vindt u ook niet heren? Uiteindelijk zou de boom de moeder van de gans zijn. Was er wellicht sprake van een verstoorde relatie?”

Het oude mannetje antwoordde vol overtuiging, terwijl een tic de rimpels in zijn gezicht bizar opstuwde en weer glad trok: “Volgens mij is er sprake van geen enkele relatie, Majesteit.”

De keizer schaterde opnieuw.

“Een kostelijk antwoord, Gerardus! Geen enkele relatie. Maar heeft u ook niemand gesproken die ooit ganzen aan bomen heeft zien groeien?”

Het mannetje dat naar de naam Gerardus luisterde, antwoordde: “Niemand heeft ooit een gans aan een boom zien groeien, Majesteit. Niemand. En we hebben vrijwel iedereen in Noord-Duitsland die vraag voorgelegd.”

Frederik grijnsde breed.

“Aan uw inzet twijfel ik niet Gerardus. Anders had ik u deze opdracht niet gegeven.”

Energiek stond de keizer op en begon voor beide mannen heen en weer te lopen.

“Maar nu de belangrijkste vraag heren. Wat voor conclusie kunnen wij uit uw onderzoek trekken?”

De man naast Gerardus, een lange, magere verschijning met hoog gewelfde donkere wenkbrauwen en een slappe mond, antwoordde: “Dat de broodgans van vlees is Majesteit en niet van plantaardige oorsprong.”

De keizer keek hem spottend aan.

“Dat is het verkeerde antwoord, Johannes. Denk na man, denk na.”

De met Johannes aangesproken dienaar knikte geschrokken. Gerardus besloot een poging te wagen.

“Dat de broodgans in de vastentijd niet meer gegeten mag worden, Majesteit?” vroeg hij voorzichtig.

“Ook verkeerd, Gerardus. Zo’n lange reis gemaakt en nog niet eens tot de kern van de zaak doorgedrongen?”

Frederik wierp hem een duistere blik toe. Hij bleef stil staan en keek de beide mannen voor hem strak aan. Die sloegen beschaamd de ogen neer.

Frederik ging weer zitten, streek spottend lachend zijn snor glad en zei toen: “De kern van de zaak is heren, dat veel van wat wij geloven niet door waarnemingen bevestigd wordt.”

Hij pauzeerde even en voegde er vervolgens aan toe: “En dus niet waar blijkt te zijn.”

Hij lachte. “Ik vraag mij af wat er, van alles wat wij geloven, nog meer niet waar blijkt te zijn.”

Gerardus vroeg voorzichtig: “Zoals, Majesteit?”

Frederik glimlachte sluw.

“Probeert u mij weer een ketterse uitspraak te ontlokken, Gerardus?” vroeg hij. Zijn klaterende lach vulde de zaal. De keizer stond op, keek steels naar links en rechts en fluisterde toen: “Ik zal u niet teleurstellen. Wie zegt mij dat God deze aarde bestuurt? Misschien worden wij wel geregeerd door de duivel.”

De lange dienaar mompelde geschrokken: “Wees toch voorzichtig, Majesteit. Zulke woorden zijn gevaarlijk.”

“Gevaarlijk?” gniffelde de keizer. “Ik ben immers al de Antichrist. Althans volgens de Heilige Vader. Bent u bang dat ik nog meer in zijn achting zal dalen? En hoe zal hij mij dan gaan noemen? Satan wellicht? Ik vraag mij trouwens af wat erger is: Antichrist of Satan. Dat moet ik mijn kerkelijke raadgevers eens

vragen. Die houden zich toch alleen maar bezig met problemen als wat er met een koe moet gebeuren die uit een wijwatervat heeft gedronken.”

De keizer lachte besmuikt, ging weer zitten en vroeg, plotseling ernstig: “U bent in Rome geweest. Hoe was de situatie?”

Gerardus antwoordde: “We hebben de stad slechts kort aangedaan Majesteit en dan nog onder een valse naam. De aartsbisschop van Hongarije was op bezoek bij de Heilige Vader. De Hongaren vrezen een inval van de Tartaren en schijnen een kruistocht tegen hen te willen beginnen.”

Frederik wuifde verveeld met zijn hand.

“Ach ja, die Tartaren. Het zijn net broodganzen. Iedereen heeft het erover, maar niemand heeft er ooit een gezien.”

Hij boog zich voorover.

“Hoe is het met de gezondheid van Gregorius? Dát interesseert me.”

Johannes nam het woord.

“Ik heb in het geheim met een dienaar uit het pauselijk paleis gesproken, Majesteit. Die voorziet ons al heel lang van betrouwbare informatie. Volgens hem is de Heilige Vader weer hersteld van zijn ziekte, maar nog zo zwak dat hij nauwelijks kan spreken.”

Een straal rood zonlicht viel door het venster achter de keizer, waardoor zijn blonde haar veranderde in een rossige krans van vuur. Plotseling leek zijn gezicht een totale metamorfose te ondergaan. Over de engelachtige trekken viel een duistere schaduw. Even leek hij vaag maar onmiskenbaar op de duivel uit een van de kloosterboeken.

Johannes raakte zichtbaar in verwarring en een onderdrukte angst, die hem kwelde sinds de paus Frederik de Antichrist had genoemd, kwam weer uit zijn schuilhoek tevoorschijn. Was de keizer een dienaar van de duivel vroeg hij zich af, terwijl een onzichtbaar wurgende hand zich om zijn keel sloot en hem het verder spreken onmogelijk maakte.

Maar Frederik leek opeens genoeg te hebben van het onderhoud, alsof hij teleurgesteld was over de berichten uit Rome.

Hij mompelde: “Laat u mij alleen.”

De twee dienaren bogen diep en schuifelden achteruit naar de deur. De in gedachten verzonken keizer leek het niet meer te merken.

3.

De ophaalbrug van de koninklijke burcht in Gran werd ratelend neergelaten, en in het zilveren licht van de winterochtend galoppeerde een groep ruiters door de

poort naar buiten. Voorop Béla in een lange, sabelkleurige bontmantel, daarachter de leden van zijn lijfwacht in grauwe, vilten ondermantels met daarover rode, linnen tunieken. De voorste ruiter van het gevolg droeg de koninklijke standaard, de rest lange lansen, waarvan de stalen punten glinsterden in de eerste stralen van de ochtendzon. Wolken sneeuw dwarrelden op toen de paarden de weg langs de muur van de citadel insloegen, die in een ruime boog om de dom voerde.

Op het plein voor de kerk wachtte de aartsbisschop, diep weggedoken in een kraag van bont. Zijn bleke varkensgezicht vertoonde geen enkele emotie toen hij de koning zag naderen. Twee ruiters links van hem keken eveneens uitdrukkingloos voor zich uit.

Béla hield zijn paard vlak voor dat van de aartsbisschop in. Zijn donkere ogen namen de drie mannen alert en licht spottend op. Alle twijfel en wanhoop, die de aartsbisschop er twee dagen eerder, bij zijn terugkomst uit Rome in had gelezen, leken te zijn verdwenen.

“En eerwaarde,” vroeg de koning, “verheugt u zich op een ritje door het mooie Hongaarse land?”

De kerkvorst nam de koning onbewogen op, maar zijn stem had onmiskenbaar een sarcastische ondertoon toen hij antwoordde: “Een beetje fris Sire, voor de tijd van het jaar, maar een kniesoor die daar op let.”

Béla richtte zijn blik op de ruiter direct links van de aartsbisschop en zei: “Het verheugt mij zeer dat u ons naar Pest vergezelt, broeder Julianus. Uw aanwezigheid daar kan wel eens van het grootste belang zijn.”

De kleine, magere monnik, met een regelmatig, bijna klassiek gevormd gelaat zei zacht, terwijl een wolkje adem in de ijskoude, windstille lucht bleef hangen: “Ik hoop Sire dat ik u niet zal teleurstellen.”

De koning riep: “Dat heeft u nog nooit gedaan. Op naar Pest!”

Hij wendde zijn paard, de drie geestelijken voegden zich achter de koninklijke standaard in het gevolg en even later galoppeerde het gezelschap door de stadspoort het wijde, heuvelachtige, geheel met sneeuw bedekte land in.

Ze volgden de oude Romeinse weg langs de Donau. De rivier, vol ijsschotsen blonk in de ochtendzon. IJle nevelslierten stegen uit het water omhoog en losten op tegen de achtergrond van de bleekblauwe hemel. Steenblokken markeerden de route. De storm van de vorige dagen had de sneeuw grotendeels van de weg geblazen en over de bevroren grond schoten ze flink op. Slechts hier en daar moesten ze uitwijken voor muren van stuifsnieuw, die in manshoge richels grillige patronen door het landschap trokken.

Béla genoot met volle teugen van de rit. Hoewel de kou hem venijnig in het gezicht prikte en de huid onder zijn baard fel jeukte, leken de zorgen van de afgelopen maanden van hem af te glijden. Hij was blij met de aanwezigheid van broeder Julianus, die vlak achter hem reed. Vier jaar eerder, net nadat de eerste alarmerende berichten over de Tartaren zijn koninkrijk waren binnengedruppeld, had hij de Dominicaanse monnik naar Rusland gestuurd. De geestelijke was bijna twee jaar later teruggekeerd met een volledig verslag van de niets en niemand ontziende storm die op Hongarije afraasde. Béla hoopte met de getuigenis van Julianus de edelen in Pest ervan te overtuigen dat het koninkrijk voor misschien wel de zwaarste beproeving in haar bestaan stond.

De weg slingerde zich door het verlaten landschap, waar hier en daar kale groepjes bomen kleumend bij elkaar stonden. Af en toe passeerden ze een dorp. De houten, met gedroogd gras bekapte hoeven lagen half onder de sneeuw bedolven en geen levende ziel bewoog zich buiten. Alleen de grijze pluimen, die uit de rookgaten omhoog kringelden, duiden erop dat ze bewoond waren.

Na verloop van tijd begon de schittering van het zonlicht op de witte vlakke Béla's ogen te irriteren. Hij hield zijn paard in en zette een uit been vervaardigde sneeuwbril op. Zijn begeleiders volgden dit voorbeeld. Daarna werd de tocht voortgezet. Na een bocht in de weg zagen ze de donkere contouren van een Benedictijner klooster uit de sneeuw oprijzen. Béla reed door tot vlak voor de poort en hield toen zijn paard in. Een luikje ging open en een oud, gerimpeld gezicht verscheen achter de tralies in het kijkgat.

Béla riep: "De koning van Hongarije vraagt onderdak!"

Het luikje werd gesloten en even later draaide de met ijzer beslagen deur piepend en knarsend open. Het liep tegen de middag en toen ze de binnenplaats opreden vulde de geur van gebraden vlees en vers gebakken brood Béla's neus. Plotseling beseft hij weer zijn eigen menselijkheid: koning of geen koning, hij rammelde van de honger.

4.

De bramenstruik aan de rand van de Russische steppe kroop als een dikke, bruinwitte slang langs de bovenrand van een langgerekte heuvelrug. Vanaf de buitenkant zagen de dicht in elkaar gegroeide doorntakken er onschuldig uit. Stuifsnieuw was er in door de wind gladgeslepen hopen tegenaan gewaaid en de kluwen zelf was met een wit bevroren poederlaag bedekt. Een grauwe wolkenhemel hing laag boven het bevroren landschap en een ijsskoude

noordoostenwind blies door de struik, die licht leek te huiveren onder deze aanraking.

Middenin het takkenlabyrint, onzichtbaar voor iedereen die erlangs reed, was een open ruimte gemaakt. Het bood plaats aan een van pelzen vervaardigde hut. Van daaruit voerde een smalle doorgang naar een opening aan de rand van de struik, die met takken aan het zicht werd onttrokken. Daarachter lagen twee mannen in lange, grijs-witte bontmantels onbeweeglijk op hun buik naast elkaar. Ze tuurden met samengeknepen ogen door een smalle gleuf tussen de stekelige scheuten naar de vlakte die zich voor hen uitstreckte. Ongeveer een kwart mijl bij hen vandaan trok traag een lang lint van donkere ruiters voorbij. Duidelijk zichtbaar waren ook op deze afstand de puntige helmen en veldtekens van het Tartaarse leger.

De twee mannen, die de opmars van de Tartaren gadesloegen, waren Hongaarse verspieders, gerekruteerd uit Béla's lijfwacht. Ze konden de zwaarste ontberingen verdragen en waren geoefend in het gebruik van elk wapen; van de handboog tot de stootlans en de kleine dolk, die dun als een fileermes in hun laarzen verstopt zat. Hun ware specialiteit was echter het zich onzichtbaar maken door volledig op te gaan in het landschap.

Een half jaar eerder, tijdens de warme zomermaanden, terwijl de Tartaren het koninkrijk Kiev onder de voet liepen, had Béla tien eenheden van elk drie man de steppen ten oosten van Hongarije ingestuurd met slechts één opdracht: hem op de hoogte te houden van de troepenbewegingen van de Tartaren. Slaagden ze en zou hun informatie het koninkrijk van de ondergang redden, dan wachtte hen een rijke beloning. Faalden ze en vielen ze in handen van de Tartaren dan zou een gruwelijk einde hun deel worden. Te vaak waren de beide verspieders getuige geweest van de duivelse martelingen waaraan de Tartaren tegenstanders plachten te onderwerpen, om zich daar illusies over te maken.

Plotseling klonk, gedempt door de sneeuw, het geluid van paardenhoeven. Twee Tartaarse verkenners galoppeerden om de bramenstruik heen en hielden hun paarden in vlak voor de plaats waar de twee verspieders lagen. Met hun rug naar de Hongaren gekeerd wisselden ze kort en afgebeten enkele onverstaanbare woorden met elkaar. De staarten van de paarden streken af en toe langs de buitenste takken van de bossage.

De twee Hongaren doken nog iets dieper in hun mantel. De rechterhand gleed geruisloos naar de schacht van de laars en omklemde het heft van de kleine, maar dodelijke dolk. Hun ademhaling vertraagde tot een onhoorbaar ritme. De twee Tartaarse ruiters leken als hellehonden boven hen uit te rijzen. De puntige

helmen waren met bruin dooraderd grijs bont afgezet en over de vilten mantels droegen ze een leren met ijzeren knoppen afgezet maliënkolder. Een kromzwaard vormde de enige bewapening. De zwarte, gespierde paarden straalden kracht en vitaliteit uit. Dunne witte ademslierten kwamen uit de neusgaten van de dieren en dreven onmiddellijk uiteen in de ijzige wind.

De twee Tartaarse verkenners waren uitgesproken. Eén draaide zich half om in het zadel en liet zijn blik over de bramenstruik gaan. Hij had een plat vollemaansgezicht dat glom van het schapenvet, schuinstaande ogen en een wrede, kille mond. Het meest angstaanjagend was echter de koude minachting waarmee hij de wereld om hem heen bekeek. Als een roofdier dat zich slechts omringd weet door een kudde weerloze schapen, zo gleed zijn blik over het landschap. Het was de blik die alle Tartaren met zich meedroegen. De blik van een strijder die er vast van overtuigd is dat geen enkele tegenstander hem kan weerstaan en dat de wereld en alles wat daarop leeft en groeit hem toebehoort.

Na wat een eeuwigheid leek, slaakten de Tartaren plotseling enkele schrille kreten, stootten de paarden met de hielen in de flanken, om vervolgens in een wilde galop uit het gezichtsveld van de twee Hongaren te verdwijnen. Die lieten hun vrijwel ingehouden adem ontsnappen en haptten naar de koude lucht. Een ijzige vinger leek zich in hun luchtpijp te boren. Hun handen gleden weer omhoog en opnieuw richtten ze hun aandacht op de lange stoet, die als een zwart monster aan hen voorbij trok.

Opeens kwam het einde van de rij in zicht, maar toen die in de onmetelijke witte vlakte verdwenen was, doemde in de verte al de voorhoede van een nieuwe eenheid op. De twee verspieters concentreerden zich op de veldtekens die voorin megedragen werden en die hen vertelden om welk *tümen*, een Tartaars legeronderdeel van ongeveer tienduizend man, het ging. Tegen de avond trok in de invallende duisternis de tros van deze eenheid aan hen voorbij en lag de vlakte opnieuw leeg en verlaten voor hen. De wind ging liggen en terwijl de grauwe lucht langzaam van lichtgrijs overging in donkergrijs, begon het zachtjes te sneeuwen. Met nauwelijks hoorbare tikjes dwarrelden de vlokken op de doornige takken. Af en toe galoppeerden nog Tartaarse verkenningsseenheden voorbij, die als wespen rond de hoofdmacht zwermde.

Toen de duisternis volledig was ingevallen, kropen de twee verspieters met trage bewegingen terug naar de hut middenin de struik. Totaal verstijfd en rillend kropen ze tegen elkaar. Langzaam maar zeker keerde het gevoel in hun verkilde ledematen terug. Onder hun lange bontmantels haalden ze repen gedroogd vlees tevoorschijn en begonnen daar traag op te kauwen. Uit een hoek

van de hut werd een geitenleren zak opgediept, gevuld met zwaar gekruide rode wijn. De ijskoude vloeistof gleed als een scherp mes langs hun uitgedroogde gehemelte en viel daarna als een bevroren steen in hun maag. Even later begon de alcohol echter te werken en vanuit hun buikstreek verspreidde zich een warme gloed over hun borst, armen en benen. Fluisterend begonnen ze ervaringen uit te wisselen. De oudste, met een ruige donkerrode baard en zwarte priemende ogen zei: “Ik heb eerst khan Batoe gezien met vier *tümen* en daarna prins Sjeiban met één *tümen*. De uitgebreide tros die daarna volgde was duidelijk de achterhoede. Gisteren hebben we prins Güyük met drie *tümen* voorbij zien komen. Ik mis dus de *tümen* van Baidar en Kadan.”

De jongste verspieder knikte.

“Ik vermoed dat Baidar en Kadan een andere route genomen hebben, meer naar het westen,” fluisterde hij. “Waarschijnlijk bevinden ze zich achter ons. We zullen moeten oppassen dat we ze morgen niet tegen het lijf lopen.”

De oudste stak nog een stuk vlees in zijn mond en kauwde langdurig. De hut begon zich langzaam te vullen met een benauwde, bedompte lucht. Toen hij zijn mond leeg had nam hij nog een slok wijn en vroeg: “Wat is hun volgende doel?”

De jongste aarzelde even. Toen antwoordde hij: “De Karpatenpassen en daarna Hongarije.”

De oudste knikte.

“We moeten zo snel mogelijk terug,” fluisterde hij. “De koning mag dit bericht geen dag later ontvangen dan strikt noodzakelijk is.”

Terwijl ze zwijgend nog wat aten en dronken, overdacht de oudste de situatie. Het feit dat de legertros gepasseerd was, betekende dat er geen eenheden meer zouden volgen. Bijna tachtigduizend Tartaren hadden ze de afgelopen twee dagen vanuit hun schuilplaats langs zien trekken. Op weg naar de Hongaarse grens. Tot gisteren had hij gehoopt dat Polen het volgende doelwit van de furie uit het oosten was, maar nu werd duidelijk dat het zijn eigen koninkrijk zou worden. Omdat khan Batoe, de opperbevelhebber, zelf deel uitmaakte van de legermacht, kon daarover geen enkele twijfel bestaan.

Wat de oudste verspieder echter dwars zat was het in rook opgaan van de overige Tartaren. Uit ervaring wist hij dat dit op een van hun geliefde strijdmethoden kon wijzen: terwijl de hoofdmacht rustig opmarcheerde naar het volgende doel, leek een deel plotseling verdwenen, om enkele dagen later honderden mijlen verder onverwacht weer op te duiken en daar dood en verderf te zaaien. Vechten tegen Tartaren was vooral vechten tegen een ongrijpbare

tegenstander. Viel je aan, dan trokken ze terug. Trok je zelf terug, dan vielen ze aan. Bovendien waren ze eraan gewend om dag en nacht door te rijden, waardoor ze in korte tijd enorme afstanden konden overbruggen.

Hij nam nog een slok wijn en merkte dat hij het eindelijk behaaglijk warm begon te krijgen. Slaap probeerde hem te overmannen, maar voor hij zich daaraan overgaf, stond hem plotseling helder voor ogen wat hij doen moest. Hij zou de jonge verspieder samen met het derde lid van de eenheid, die een paar mijl naar het westen aan de rand van een uitgestrekt naaldwoud met de paarden wachtte, terug sturen naar Hongarije om de koning in te lichten. Hijzelf zou op zoek gaan naar de verdwenen Tartaarse legereenheden. Als hij wist waar die zich bevonden kon dat informatie opleveren, die van groot belang was. Misschien zou het de koning en het Hongaarse leger in staat stellen om als eerste tegenstander de Tartaren te verrassen in plaats van andersom.

5.

Béla bereikte Pest twee dagen na zijn vertrek uit Gran. Onderweg, toen ze in de buurt van Vac in de versterkte stede van een lid van de landadel overnachtten, was het weer plotseling omgeslagen. Een zachte wind uit het zuiden streek over het besneeuwde land en begon de bovenlaag van de bevroren grond te ontdooien. De sneeuw vermengde zich met vuilbruine modder en de paarden hadden gaandeweg de dag steeds meer moeite om een weg door de brei te vinden.

Aan de voet van een heuvel lag Pest. Vanaf de heuvel hadden Béla en zijn gevolg een prachtig uitzicht over het omringende land. Rechts, aan de overzijde van de Donau lag Boeda, in de schaduw van een steile rots, die als een puist uit het licht glooiende landschap omhoog stak. Het stadje was niet veel meer dan een rommelige verzameling houten gebouwen rond een plompe, vierkante burcht.

Recht voor hen lag Pest, een druk handelscentrum, waar wegen uit alle windstreken samenkwamen. De stad was door het toegenomen verkeer tussen oost en west sterk gegroeid, maar het had geen muren en lag in een rafelige halfronde cirkel langs de westelijke oever van de Donau. Midden in de stad was de Romaanse Mariakerk zichtbaar, met daar tegenover een ruim, gedeeltelijk uit steen, gedeeltelijk uit hout opgetrokken logement. Omdat de handel in deze tijd van het jaar vrijwel stillag, werd dit gebouw in de winter vaak gebruikt voor besprekingen tussen koning en edelen. Het beschikte over een grote eetzaal, voldoende slaapgelegenheid en de eigenaar slaagde erin om ook 's winters een

goede, met liters wijn besprenkelde maaltijd op tafel te zetten. Omdat eten en drinken, naast jagen en ruzie maken, het voornaamste tijdverdrijf van de Hongaarse adelstand was, kwam men er graag.

Even buiten de stad, vlak langs de rivier, ontwaarde Béla een tiental grauwe ronde tenten, die aan de Komanen toebehoorden. Dit Russische steppenvolk had de afgelopen zomer een toevlucht gezocht in Hongarije, meegesleurd door de stroom van volkeren, die aan de furie van de Tartaren trachtten te ontkomen. Béla had hen toestemming gegeven zich op de weidegronden in het zuidoosten van het koninkrijk te vestigen, vooral omdat ze over veertigduizend uitstekend getrainde cavaleristen beschikten, die in de strijd tegen de Tartaren van grote waarde konden zijn.

De komst van de Komanen had de toch al koele betrekkingen tussen de koning en de Hongaarse edelen nog verder onder druk gezet. De edelen vreesden dat Béla de Komanen zou gebruiken om hen desnoods met geweld van hun resterende rechten te beroven. Daarom drongen ze er voortdurend bij Béla op aan het steppenvolk zo snel mogelijk weg te sturen. Om hun verzoek kracht bij te zetten, hadden ze Béla een indrukwekkende lijst met klachten over de Komanen voorgelegd. Ze zouden de oogst vertrappen, stelen als raven, er allerlei heidense riten op nahouden en met hun mooie, vurige vrouwen de hoofden van de Hongaarse mannen op hol brengen. Van dat laatste had Béla zich tijdens enkele bezoeken aan hun kamp persoonlijk kunnen overtuigen. De avonden en nachten stonden in het teken van wilde feesten met opzweepende muziek, waarbij niemand zich aan enige huwelijksbelofte leek te houden. Het had hem zelf de nodige moeite gekost om niet in te gaan op de verleidelijke blikken die de dochter van de Komaanse khan hem bij deze gelegenheden regelmatig toewierp.

Béla rukte zijn gedachten met moeite los van de Komaanse prinses en gaf zijn paard de vrije teugel. In wilde galop daalde het koninklijk gezelschap de heuvel af. Modderspatten sprongen onder de hoeven van de paarden vandaan en besmeurden iedereen die zo onvoorzichtig was te dicht achter zijn voorganger te rijden. Zo stormden ze het stadje binnen, waar enkele in donkere gewaden gestoken leden van de Joodse gemeenschap haastig in de nauwe zijstraatjes verdwenen, toen ze de dreunende paardenhoeven over de hoofdstraat hoorden naderen.

Op het plein, dat tussen de Mariakerk en het logement lag was het een en al bedrijvigheid. Dienaren waren onder houten overkappingen bezig de paarden van de uit alle hoeken van het koninkrijk toegestroomde edelen te verzorgen,

jonge schildknapen maakten wapens en gereedschap schoon en lansknechten groepten rond hoog oplaaiende vuren bij elkaar voor wat warmte en de laatste roddels.

Toen de koninklijke standaard zichtbaar werd, leek iedereen één moment te verstijven. Meteen daarna begon men zenuwachtig door elkaar te rennen en er vormden zich twee slordige rijen, waaruit gejuich opsteeg toen Béla met zijn gevolg het plein opreed. De standaarden van de aanwezige edelen werden geheven en de rijen weken wat verder uiteen op het moment dat de koninklijke stoet in een regen van opspattende modder passeerde en naar het logement galoppeerde. Vlak voor de deur bracht Béla zijn paard tot stilstand, slingerde zich in één beweging uit het zadel, de teugels aan een dienaar toewerpend, monsterde nors kijkend het plein en de juichende menigte, draaide zich met een ruk om toen zijn gevolg was afgestegen en stapte met grote schreden via de inmiddels door twee lijfwachten geopende deur het logement binnen.

Meteen achter de deur lag de eetzaal. Lange rijen houten tafels en banken stonden langs de wanden en olielampen verlichtten de bedompte ruimte. Het rook er naar zweet, urine, gebraden vlees en zware, warme kruidenwijn. Aan de tafels zaten de belangrijkste edelen van Hongarije, vretend, boerend, schreeuwend, winden latend en dronken lachend. Zoals altijd had Béla de indruk dat hij een zwijnenstal betrad toen hij zijn blik door de zaal liet gaan en de bekende gezichten in zich opnam.

Door de openstaande deur woei een frisse wind naar binnen, de olielampen flakkerden en op hetzelfde moment daalde een diepe stilte over het gezelschap neer. Een lachsalvo werd haastig afgebroken, het geschuif met banken en tafels verstomde, kletterend aardewerk kwam tot rust en bedienden leken met schalen en kruiken in hun handen te bevriezen. Een dikke klomp vlees, op twee in hoge laarzen gestoken spillebenen en gekleed in een okergeel met vetvlekken besmeurde tuniek, naderde vanuit een hoek van de zaal. Hij maakte een diepe buiging voor Béla en lispelde vanuit een roze gleuf tussen twee kolossale rood dooraderde hamwangen: “Welkom Sire, in mijn nederig onderkomen.”

Béla knikte en wuifde de eigenaar van het logement weg. Die verdween buigend uit zijn gezichtsveld. Opnieuw monsterde Béla de aanwezigen. De gezichten die hem aanstaarden waren even verschillend als de misvormingen in een rariteitenkabinet. Rood, opgeblazen, grijs, ziekelijk bleek, gerimpeld geel, jeugdig fanatiek, één ding hadden ze allemaal gemeen: haat en wantrouwen.

Terwijl buiten nog steeds gejuich te horen was, bleef het binnen dreigend stil, tot na wat een eeuwigheid leek, één man in de zaal langzaam opstond. Een

vuurrood litteken liep van zijn linkermondhoek naar zijn oor en vertrok zijn gezicht in een grijnzende grimas.

“Namens de Grote Raad heet ik u welkom, Sire,” zei de markgraaf van Burgenland.

Zijn woorden leken vriendelijk bedoeld, maar ze klonken als van een beul die vlak voor het uitvoeren van het vonnis zijn slachtoffer nog een laatste gemenigheid toevoegt.

6.

In Napels bestudeerde keizer Frederik aandachtig een zwart kruikje, dat dof glansde in het grijze middaglicht. Achter hem, op een ruwhouten tafel lag op zijn rug het van kin tot aars opengesneden kadaver van een varken. Bruin verkleurd bloed was op de vloer gedropen. Bevlekte messen van uiteenlopende grootte en een bijl lagen op een slordige hoop vlakbij de gekrulde staart van het dier.

Tegenover Frederik stond een lange man, met een merkwaardig rond voorhoofd, borstelige, pikzwarte wenkbrauwen en vetting piekend haar. Hij had een mager, met diepe lijnen doorgroefd gezicht en grote, donkere, bloeddorlopen ogen. Zijn huid was grijs en vlekkelig van vermoeidheid.

De man was een berucht gifmenger en door de keizer aangesteld om onderzoek te doen naar de uitwerking van zijn dodelijke brouwsels. Hij had daarbij van de keizer opdracht gekregen een gif te vinden, dat niet onmiddellijk, maar op termijn de dood veroorzaakte, geen sporen naliet en waarvan het slachtoffer tot het moment van overlijden geen enkele hinder mocht ondervinden. In die bijna onmogelijke opdracht leek hij geslaagd. Zacht, maar duidelijk opgewonden legde hij de keizer uit wat hij ontdekt had.

“Dit kruikje, Majesteit,” zei hij hees, “bevat het gif dat door Locusta voor Nero is vervaardigd en dat hem een snelle, pijnloze dood moest bezorgen, wanneer hij in handen van zijn tegenstanders dreigde te vallen.”

Frederik keek de man met een sarcastische grijns aan en vroeg: “Wilt u beweren dat dit het gif is waarover Suetonius in zijn *De Vitis Ceasarum* heeft geschreven?”

De gifmenger antwoordde zonder aarzelen: “Hetzelfde Majesteit.”

Frederik lachte, maar het klonk niet erg gemeend.

“Dat gif moet dan ruim elfhonderd jaar oud zijn Kazan,” zei hij. Ongeloof droop van zijn woorden als honing uit een opengebroken raat. Wantrouwend voegde hij eraan toe: “Suetonius schrijft dat het spoorloos van Nero’s schrijftafel

verdween, vlak voor hij uit zijn paleis vluchtte. Hoe weet u zo zeker dat dit hetzelfde kruikje is?”

De gifmenger haalde een rol perkament uit zijn mouw en overhandigde het de keizer.

“Dit document bewijst de echtheid, Majesteit, “ antwoordde hij zonder een spoor van twijfel. “Het is geschreven door Nymphidius Sabinus, de prefect van de pretorianen. Die schrijft dat hij het in handen kreeg doordat een gardist het van Nero’s schrijftafel meenam, twee dagen voor de keizer zich met een dolk van het leven beroofde.”

Frederik rolde het perkament open. Het oude manuscript kraakte en van de randen vielen enkele verkruimelde snippers op de vloer. Met grote moeite las hij de bleek geworden, vlekkerige Latijnse tekst.

“Hierbij verklaar ik, Nymphidius Sabinus, prefect van de pretorianen,” stond er, “dat dit kruikje een gevaarlijk gif bevat, dat door Locusta voor onze voormalige keizer Nero is gemengd. Het werd door gardist Atius in de nacht van de zevende juni van het veertiende regeringsjaar van Nero uit het keizerlijk paleis meegenomen.”

Frederik rolde het document voorzichtig op en keek de gifmenger nieuwsgierig aan.

“Hoe komt u hieraan, mijn beste Kazan?”

“Gekocht, Majesteit,” antwoordde de gifmenger onzeker.

Frederik lachte luid. Hij veegde een blonde lok van zijn voorhoofd en vroeg:

“Voor welk bedrag, Kazan?”

Kazan aarzelde, maar wendde zijn blik niet af toen hij antwoordde:

“Drieduizend bezanten, Majesteit.”

De keizer streek over zijn kin. “Dan heeft u vrijwel het hele fonds dat ik u ter beschikking heb gesteld aan dit kruikje uitgegeven,” merkte hij verbaasd op.

De gifmenger knikte.

Frederik keek de man dreigend aan.

“Hoe weet u dat u niet het slachtoffer van een oplichter bent geworden, Kazan? Mooie praatjes kan iedereen verkopen. Dit document,” hij hief zijn rechterhand op, waarmee hij de rol perkament vast hield, “kan wel vervalst zijn.”

De gifmenger knikte. Schuldbewust antwoordde hij: “Dat weet ik, Majesteit. Maar mijn onderzoek was volledig vastgelopen. Honderden combinaties heb ik de afgelopen maanden uitgetest,” hij wees in de richting van een schrijftafel, waarop een berg volgeschreven papieren het evenwicht probeerde te bewaren, “maar niets kwam zelfs maar in de buurt van wat u wenst. De dieren

reageerden helemaal niet op de hen toegediende mengsels, óf ze werden ziek en stierven langzaam onder helse pijnen. Toen de handelaar mij dit kruikje aanbood heb ik het eerst mogen uitproberen. Ik heb één druppel door het voer van een varken gemengd. Het dier at enkele happen en viel toen als een blok omver. Morsdood.”

Frederik zuchtte vermoeid.

“Maar dat is niet wat ik zoek, Kazan,” zei hij ijsig. “Ik wil een gif dat in eerste instantie geen enkele reactie veroorzaakt, zodat mijn tegenstanders zich niet door voorproevers kunnen laten beschermen, of door ziekte en andere ongemakken achterdochtig worden.”

De gifmenger wees met trillende hand op het opengesneden kadaver. “Daar ligt het eerste slachtoffer van een geslaagd experiment, Majesteit,” zei hij, terwijl zijn bloeddoorlopen ogen vochtig begonnen te glanzen. De keizer stond op en inspecteerde het dode varken.

“Een mooie snede, Kazan,” zei hij tevreden. “Recht, niet te diep en geen rafelige randjes. Twee, drie halen schat ik?”

“Twee, Majesteit,” antwoordde de gifmenger. “De afgelopen maanden heb ik ruim honderd varkens geopend.”

De keizer bestudeerde de ingewanden, die als een grijswitte hoop rommel in de buikholte lagen. Toen deed hij een stapje terug vanwege de weeë lucht die rond het dier hing.

“Een zware leverbloeding zo te zien, Kazan. Is dat de doodsoorzaak?”

“Jawel, Majesteit,” antwoordde de gifmenger. “Dit varken,” vervolgde hij met nauwelijks ingehouden opwindung, “heeft drie weken lang water gehad uit een vat, waarin één druppel ven Nero’s gif was opgelost. Het dier vertoonde geen enkel teken van vergiftiging of ziekte. Het vrat goed, knorde bij het minste of geringste en oogde in alle opzichten vitaal en gezond. Vanmorgen lag hij plotseling dood in zijn hok.”

“Maar hoe weet u dat het gif die bloeding veroorzaakt heeft?” vroeg de keizer koel.

De gifmenger opende het kruikje dat hij had meegenomen naar de snijtafel en zei: “Ruikt u eens, Majesteit.”

Frederik trok zijn wenkbrauwen op, maar deed toen wat er van hem gevraagd werd. Een sterke amandelgeur prikte hem in de neusgaten.

De gifmenger wees op het varken. “Ruikt u nu eens aan de lever, Majesteit.”

Frederik wachtte met inademen tot hij zijn neus vlak boven het als een gevallen meloen opengebarsten orgaan van het dode dier had gebracht en snoof toen een keer voorzichtig.

Dezelfde amandellucht.

“Verrassend, Kazan,” mompelde hij afwezig. “Heel verrassend.”

De gifmenger voelde dat hij de keizer bijna overtuigd had en voegde er, om het laatste restje twijfel weg te nemen aan toe: “Volgens mij absorbeert de lever het gif wanneer het in kleine hoeveelheden wordt toegediend. Maar zo gauw het een bepaalde hoeveelheid heeft opgenomen, barst het uit elkaar.”

Frederik leek nog steeds in gedachten verzonken.

“Dat is mogelijk, Kazan. Dat is heel goed mogelijk,” reageerde hij, langzaam over zijn kin strijkend.

“De enige vraag is nu, of het bij mensen dezelfde uitwerking heeft,” zei de gifmenger.

Plotseling leek Frederik uit zijn duistere gedachten op te schrikken. “Daar hoeft u niet aan te twijfelen, Kazan,” zei hij spottend. “Mijn anatomische studies hebben één ding onomstotelijk uitgewezen: innerlijk bestaat er tussen mensen en varkens geen enkel verschil.”

Hij pauzeerde even en voegde er toen aan toe: “Uiterlijk trouwens ook niet.”

7.

De Grote Raad van Hongarije kwam kort na Béla's aankomst in Pest bij elkaar voor een eerste bespreking. Een veertigtal edelen was vanuit alle uithoeken van het koninkrijk samengestroomd, om zich door de koning over de situatie te laten voorlichten en een aantal belangrijke besluiten te nemen. Er heerste een opgewonden, bijna rebelse sfeer in de eetzaal van het logement. Béla, die op een verhoging had plaats genomen, werd geflankeerd door de aartsbisschoppen van Gran en Kalocsa. Uiterlijk leek hij onbewogen, maar innerlijk was hij gespannen als een snaar. Zijn maag leek in een knoop te liggen, hij zweette en zijn baard jeukte als een hond vol vlooiën. Wars van uiterlijk vertoon droeg hij zijn grauwe vilten mantel, met daarover een rode tuniek en een brede leren riem. De koninklijke lijfwacht stond met de koninklijke standaard achter de verhoging opgesteld. De edelen stonden voor hem in het midden van de zaal. Tafels en zitbanken waren tegen de wanden geschoven. Olielampen en fakkels verlichtten de ruimte en aan beide zijden van de zaal woedden twee fel knappende haardvuren, die er aardig in slaagden de vochtige kou buiten te houden.

De Grote Raad was een overblijfsel van de Algemene Volksvergadering, die door de eerste koningen van Hongarije voor belangrijke besluiten bijeen geroepen werd. Die vergaderingen liepen bijna altijd uit op venijnige ruzies en woeste vechtpartijen, waarbij allerlei openstaande rekeningen werden vereffend en waarbij na afloop niemand meer precies wist wat er besloten was. Daarom was de Algemene Vergadering in de loop der jaren ingekrompen tot een Grote Raad van de belangrijkste edelen. Er was ook nog een Kleine Raad, bestaande uit de koning, de aartsbisschop van Gran en een door de edelen aangewezen vertegenwoordiger. De laatste was sinds een paar jaar de man met het litteken over zijn wang, de markgraaf van Burgenland. Hij en een drietal andere edelen maakten de dienst uit in de Grote Raad en voerden meestal het woord.

Tijdens de regering van Béla's vader had de Grote Raad vrijwel onbeperkte macht verworven en het koningschap gereduceerd tot een zuiver ceremoniële functie. Stapje voor stapje had Béla de verloren rechten terug weten te krijgen en sinds een paar jaar was hij weer onbetwist de machtigste man in het koninkrijk. Dat was hem slechts gelukt door zwaar te leunen op de geestelijkheid en meer dan eens had hij de hulp van de aartsbisschoppen en een enkele maal zelfs van de paus moeten inroepen om zijn zin te kunnen doordrijven. Vandaag zou hij het echter zonder de steun van de Heilige Vader moeten stellen en dat baarde hem de meeste zorgen.

De aartsbisschop van Gran, die zich niet de tijd had gegund zijn donkerbruine monnikspij af te leggen en zich in een meer passend gewaad te hullen, stond op en spreidde de armen. Onmiddellijk werd het stil in de zaal en alleen het loeien van de haardvuren en het sputteren van de olielampen was te horen. Met zware stem, zijn varkensgezicht rood opgezwollen door de overgang van de kou buiten naar de warmte van het logement, drong hij deze geluiden naar de achtergrond.

“Edelen van Hongarije!” baste hij. “Wij zijn hier bijeen in naam van de Allerhoogste en op bevel van Uw koning. Groot onheil bedreigt ons trotse land. In de Russische steppen is Satan opgestaan en dreigt ons koninkrijk en de hele christelijke wereld te vernietigen. Duivelse heerscharen proberen ons aan de goddelijke heerschappij te ontfutselen!”

De markgraaf van Burgenland wierp een spottende blik om zich heen, terwijl hij zijn wangen opblies. Enkele edelen grijnsden besmuikt en keken vervolgens naar hun voeten. De aartsbisschop, die dit onbeschofte gedrag niet ontging, werd nog een tint roder, terwijl hij zijn zware stem als een gesel over de aanwezigen liet gaan.

“De laatste jaren is ons koninkrijk ten prooi gevallen aan ruzie en tweespalt!” brulde hij. “Ik smeeek God dat hij vandaag licht mag brengen in uw door haat en rancune verduisterde hoofden!”

Hij pauzeerde even om zijn woorden meer kracht te geven en bulderde toen: “Laat u niet langer leiden door kleine conflicten over onbeduidende aardse rechten en plichten. Het voortbestaan van het koninkrijk staat op het spel en daarmee het lot van u allen!”

De markgraaf van Burgenland blies opnieuw zijn wangen op en het gegniffel van de edelen om hem heen drong zelfs tot het podium door, waar de koning, uiterlijk onaangedaan strak voor zich uit keek. De aartsbisschop hapte naar adem, maar op het laatste moment leek hij te beseffen dat hij beter niet op deze provocatie kon ingaan. Hij sloot daarom af met: “Ik geef het woord aan uw heer en koning.”

Béla streek over zijn baard, kuchte een keer en zei toen: “Ik dank de aartsbisschop voor zijn woorden.”

De markgraaf van Burgenland, het litteken op zijn gezicht even rood glanzend als de sintels in de haardvuren, riep luid: “Kunt u wat harder spreken, Sire! U bent slecht te verstaan!”

Woede welde in Béla omhoog als het warme water in de bronnen van Veszprem. Zijn donkere ogen richtten zich vonken schietend op de markgraaf. Met moeite slaagde hij erin zich te beheersen. Toen zei hij met een stem kil van haat: “Het staat slechthorenden vrij om dichterbij te komen, markgraaf. Een plaats aan mijn voeten geeft uw positie ook beter weer.”

Het werd doodstil in de zaal. Alle blikken richtten zich op de markgraaf, benieuwd hoe die op deze belediging zou reageren. De man antwoordde grijnzend, maar nogal zwakjes: “Dank u, Sire. Dan blijf ik liever staan.”

Béla hernam het woord. De woede zakte even snel weg als ze was opgekomen. En aanzienlijk milder van toon stak hij van wal.

“Ik hoef u niet meer te vertellen welk gevaar ons land bedreigt. De aartsbisschop heeft dat al op treffende wijze gedaan. Toch wil ik vandaag nog één belangrijk feit onthullen, opdat u de ernst van de situatie inziet. Afgelopen zomer heb ik in het diepste geheim kleine verkenningsseenheden naar het oosten gestuurd, om de Tartaren te bespieden. Wat tot dan toe slechts in de vorm van geruchten tot ons kwam, kan nu uit de eerste hand worden bevestigd. Het Tartaarse leger heeft de steppen en de trotse rijken die er gevestigd waren, vernietigd. Op dit moment is het eens rijke en welvarende prinsdom Kiev, ons buurland, een vertrappt, vernederd en onder helse omstandigheden zuchtend volk.”

Hij pauzeerde even, zocht naar de juiste woorden en zei toen: “Wie wil weten welk lot ons koninkrijk wacht wanneer wij vandaag de rijen niet sluiten, moet een kijkje nemen in de gebieden aan de andere kant van de Karpaten. Het hellevuur verbleekt bij wat u daar zult aantreffen.”

Het was nu doodstil in de zaal. Alle edelen keken naar de koning. Béla kreeg het gevoel dat zijn woorden effect sorteerden, want de gezichten stonden strak. Zelfs de markgraaf van Burgenland stond roerloos te luisteren.

Béla haalde diep adem en drong snel door tot de kern van de zaak.

“Inmiddels hebben wij dankzij onze verkenners en broeder Julianus,” hij maakte een armgebaar naar de rechts van hem staande monnik, “een goed inzicht gekregen in de strijdwijze van de Tartaren. Hun leger bestaat voor het grootste deel uit cavalerie, dat in kleine wendbare eenheden opereert. Ze zijn er meesters in om veel grotere strijdmachten met gedurfde en grote precisie uitgevoerde manoeuvres uit balans te brengen en vervolgens te vernietigen. Op de steppe zijn ze onverslaanbaar. Alleen rivieren, bossen en bergpassen zijn voor hen moeilijk te nemen hindernissen.”

Opnieuw pauzeerde Béla. Toen zei hij: “Als we ons koninkrijk willen redden, zullen we de Tartaren in de Karpaten het hoofd moeten bieden. Ik heb vrijwel alle koninklijke eenheden daar inmiddels naar toe gestuurd, maar dat is niet voldoende. U zult allen zo spoedig mogelijk twintigduizend man eersteklas voetvolk op de been moeten brengen om de bergpassen te verdedigen.”

De baron van Boeda, een kleine, felle man, nam keffend als een straathond het woord.

“Hoe weet u zo zeker dat de Tartaren ons zullen aanvallen, Sire?” vroeg hij. “Is het zwakke en verdeelde Polen een niet veel voor de hand liggender doelwit?”

Béla zuchtte onhoorbaar. Daar gaan we weer, dacht hij. Geïrriteerd antwoordde hij: “Voor of na Polen, baron, eens zal de Tartaarse furie ook op ons neerdalen.”

Die kefte onmiddellijk terug: “Als ze eerst Polen aanvallen, komen ze niet door de voordeur ons land binnen, maar door de achterdeur!”

Gelach klonk op. Béla had het gevoel dat hij de greep op de vergadering al weer begon te verliezen. De aartsbisschop van Gran zag het gevaar en schoot hem te hulp.

“Als de Tartaren eerst Polen binnen vallen,” baste hij, “zijn we op tijd gewaarschuwd. Bovendien moeten ze dan door de Hoge Tatra. Dat gebied is nog ontoegankelijker dan de Karpaten.”

De markgraaf van Burgenland mengde zich in de discussie.